

ՄԵՆԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կես տարվանը 6 ռուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ:

Օտարաբարբառները դիմում են ուղղակի
Тифлис. Редакция „Менк“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ: Խմբագրատունը
(Բացի կիրակի և առաւօրեայ օրերէն):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են առաւօրեայ 10 ժամ:

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
խրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներքին տեսութիւնը Տփղիզի և Բողիս-
կոյի նաւթի անցքը: Նամակ Մեծ-Կարաբիւրից:
—Արտաքին տեսութիւնը: Կ. Պօլսի ագ-
գային ժողովը նիստը: Նամակ Գերմանիայից:
—Յայտարարութիւնները: Տեղեկացոյց: — Բանա-
սիրական, Ամեն տեղից:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Տփղիզի եւ ԲՈՎԻՍԿՈՒՆԻ ՆԱԽԻՆ ԱՆՏԳՐ

Մեր կողմանան նաւթային արդիւնաբե-
րութեան հետ կարող է նոյնը պատահել,
ինչ որ պատահել է տորոնի հետ: Ամենքը
ընկել էին տորոնի մշակութեան ետեւից, ան-
հաշիւ ցանում էին այդ բոյսը, թէ հարուստը
և թէ աղքատը անհաշիւ վաճառում էին
իրանց վերջին կոպէկները այդ գործի վրա,
—բայց յանկարծ երեւեցաւ աւելցարին աս-
ված ներկը և մեր բոլոր արդիւնագործները
ընկան, անանկացան....

Նոյնպէս և այժմ ով ինչ ունի, չունի, իր
սեփական մեծ թէ փոքր միջոցներով, կամ
տէրութեան օժանդակութեամբ հանում է
նաւթը հորերից, վաճառում է իր վերջին կո-
պէկը այդ գործի վրա, անխայ սպառում է
գետերը այդ թանկագին ներթից, միլիոնա-
ւոր պուրքով իրար կորցնում է նաւթը,
լնելով ահագին լճերի մէջ, որտեղ այդ ներթը
կորչում է ծծվելով գետին մէջ և խառնվե-
լով աւազի ու ցեխի հետ, —միայն այն նպա-
տակով որ իր հարեւանին վաճառէ, նրանից
մի քանի կոպէկով աւել է ժան ծախելով
նաւթը....

Եւ մեր նաւթահաններից իւրաքանչիւրը
ուրիշը ջուկ է աշխատում, ոչ որ չէ կամե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՄԵՆ ՏՆՂԻՑ

Քանի որ չէ դուրս եկել իմ յօդուածը, կամուրջի
տակ շատ շուր է անցել, մասնաւոր և քաղաքա-
կան կեանքում շատ հարցեր են պատահել և վը-
ճովել:

Եթէ ես չը ծուլանայի և գրէի, այն ժամանակն
էլ բոլորի մասին չէի կարող տեղեկութիւն տալ,
որտեղ մնաց հիմայ, երբ թանկագին ժամանակը
կորցրել եմ: Ընթերցողին ծանօթութիւն չը պատ-
ճառելու համար, իսկոյն կը սկսեմ մի քանի
լուրեր պատմել, որոնց ես կարգադրել եմ լրա-
գիրներում: Այն նրանցից մէկը, որտեղ պատ-
մում է, թէ ինչպէս մի եգիպտացի փաշա կա-
րողացաւ մի անգամից ամուսնացնել 70 հոգուց
բաղկացած կանանց մի խումբ: Գուցէ փաշայի
օրինակը պէտք կը գայ մեր մայրերին և հայրե-
րին, որոնք չը գիտեն ինչպէս բաղդաւորաց-
ն են իրանց զգայուն աղջկաները: Ակսեմ:

Ներկայ տարվայ յունիս ամսին անգլիական
նաւերից մէկը կարմիր ծովի վրա գերեց մի
թիւրքաց նաւ, որով տանում էին ստրուկներ
ծախելու: Ստրուկներին ազատելուց յետոյ նա-
ւապետը նրանց յանձնեց մի եգիպտացի փաշա-
յին, որը ստրուկներն վերացնող յանձնաժո-

նում միանայ ուրիշն հետ, չեն մտածում մի-
մեանց հետ միանալով կազմել մի մեծ բա-
ժանորդական ընկերութիւն թէ նաւթը հա-
նելու և թէ երկրի մէջ նրան օրինաւոր կեր-
պով միացած ոյժերով, մշակելու համար:

Յանկարծ գալիս է մի ամերիկացի Տփղիզի,
ընկերանում է մի պարոն Բողիսկոյի հետ,
խնդրում է կոնցէսիա տէրութիւնից Բողիսից
մինչև Փօթի նաւթի անցքը շինելու համար,
որպէս զի վաճառահան է այդ նաւթը ուղ-
ղակի արտասահման, խոստանում է միլիոն
ներ ծախել այդ գործի հիմնարկութեան
վրա, —և մեր կողմանան արդիւնագործները
մտում են բերանը բաց:

Լրագրական յօդուածում շատ երկար կը
լինէր ծանօթացնել ընթերցողներին պ. պ.
Տփղիզի և Բողիսկոյի ամբողջ պրօէկտի բո-
վանդակութեան հետ: Միայն այսքան կա-
սեմք որ պարոնները այնպիսի արտօնութիւն-
ներ են պահանջում իրանց համար քառա-
սուն տարի պայմանագրով, որ նրանք ճըշ-
մարիտ մենավաճառներ են դառնալու կով-
կասեան ամբողջ նաւթային արդիւնաբերու-
թեան: Եւ ի հարկէ, եթէ պարոններից առա-
ջարկված կոնցէսիայի պրօէկտը առանց փո-
փոխութիւնների ընդունվի, մեր նաւթային
տեղական արդիւնագործները կատարելապէս
կը մանկանան:

Թէև շատ ցաւալի է որ մի քանի պարոն-
ներ կը վնասվեն, բայց ընդհանուր շահերը
երկրի ընդհանուր արդիւնաբերութիւնը, մը-
շակ դասի դրութիւնը, սպառողների օգուտ-
ները, վերջապէս պետութեան շահերը ի
հարկէ հազար անգամ բարձր են և նախա-
պատել են մի քանի կապիտալիստների անձ-
նական շահերից: Եթէ մենք իմանայինք որ
Տփղիզի և Բողիսկոյի առաջարկութիւնը նը-
պատող է Անդրկովկասի արդիւնաբերու-
թեանը առհասարակ, համեմատ է պետա-

ղովի գլխաւոր դիրեկտոր էր: Ազատված սըտ-
րուկներից 70 հոգի զանազան հասակի կանայք և
օրիորդներ էին: Այս հանգամանքը բաւական
նեղութիւն պատճառեց փաշային, Նրա համար
հեշտ էր ազատել ստրուկներին, բայց չը գի-
տէր ինչ պէտք էր անել կանանց հետ... Փա-
շայի գլխում մի բաղդաւոր միտք ծագեց. նա
վճռեց առաջարկել ցանկացողներին ամուսնա-
նալ այդ կանանց և օրիորդներին հետ: Փաշան
գիտէր, որ եգիպտոսում կին պահելը շատ է ժան
է նստում, մանաւանդ զինուորներին, որոնց թող
է տրված պսակվել և բացի այդ որոնց կանայք
կառավարութիւնից փոքրիկ ուժիկ են ստանում:
Փաշան հրամայեց յայտնել զորքերին, որ նա մի
խումբ կանայք ունի, որոնք կամենում են ա-
մուսնանալ: Ցանկացողները պէտք է վեց տա-
լէր գրաւական ներկայացնեն կնոջ ապահովու-
թեան համար: Նշանակած օրը հաւաքվեցան
ամուսնացողները, բայց նրանք կանանցից երա-
պատելի աւելի էին: Որ և է անկարգութեան ա-
ռաջն առնելու համար փաշայի հրամայեց մարդ-
կերանց կարգով կանգնել, իսկ կանանցը ընտ-
րել նրանցից ամուսնին:

Երբ կանայք դուրս են եկել փեսացուներին
ընտրելու, վերջինները սկսել են ծիծաղելի դէմ-
քեր չինել: Մէկը սկսել է իր սպիտակ ատամ-
ները ցոյց տալ, միւսը իր ուշքը, երրորդը սկսել
է ժպտել և այլն: Առաջ կանայք ամաչում էին,
նրանք բոլորը ոչխարների պէս միմյանի նաւա-
րվել էին և հէնց որ նրանցից մէկը սկսեւ էր
առնում և դիմում էր տղամարդիկների կարգին
իր փեսացուին ցոյց տալու համար, իսկոյն չեւ
էր վաղում և ծածկվում էր կանանց խմբի մէջ
տեղը: Վերջապէս փաշան համոզեց կանանցից

կան շահերին, օգտաւէտ է նաւթային նիւ-
թերի ապահովների բազմութեանը, — հարկէ
այն ժամանակ կարելի էր զոհել զանազան
Միլիոնների, Վէրմիլիների, Իւրիսիների,
Քառանքների և ուրիշների, այդ գործի մէջ
ունեցած անձնական շահերը:

Բայց արդեօք կարող է պարոնների առա-
ջարկութիւնը օգտաւէտ լինել ընդհանուր
թեան համար, — ահա թէ ինչ է հարկաւոր
պարզել:

Պ. պ. Տփղիզի և Բողիսկոյի առաջարկու-
թեան մէջ կան այնպիսի կէտեր, որոնք ոչ
թէ միայն անձնական շահերին կարող են
դիպել, բայց վնասակար լինել ընդհանուր
թեանը:

Օրինակ նաւթի անցքի շուրջը յայտնի
տարածութեամբ և որտեղ կը հարկաւորվի
նրանց համար կայարաններ շինել պարոն-
ները պահանջում են որ թէ տէրութիւնը
և թէ մասնաւոր մարդիկ զեցան են իրանց
հողերը օրէնքով հաստատված նոյն գներով,
ինչ գներով որ տալիս են հողերը երկաթու-
ղու գիծը անցկացնելու ժամանակ: Բայց եր-
կաթուղիները ընդհանուրութեան օգուտի հա-
մար են ծառայում տեղափոխելով թէ ճանա-
պարհորդներին և թէ ապրանքները յայտնի
տակստով, իսկ երկի պ. պ. Տփղիզի և Բո-
ղիսկոյի չեն ուղեւայ անցկացնել իրանց նաւթի
գլխաւոր խողովակով մասնաւոր արդիւնաբե-
րողների նաւթը, թէ կուզ որոշ տակսայի
գներով:

Մասնաւոր արդիւնաբերողները գուցէ կեն-
թարկվեն նաւթի և կերօսինի վրա աւելցի
վճարելուն, իսկ պ. պ. Տփղիզի և Բողիսկոյի
հանած նաւթը պէտք է ապառ լինի ակցիզի
հարկից քսան տարի ժամանակով: Պարոնները
բացի սորանից իրաւունք կունենան տաս
տարի շարունակ բերել Ռուսաստան նաւթա-
գործութեան վերաբերեալ զանազան գործիք-

մէկին միւսներին օրինակ դառնալ: Նա զիմեց
տղամարդիկների կարգին և իր ձեռքը դրեց մի
ածուխի պէս սե, առողջ, յաղթանալով զինուո-
րականի ուսի վրա: Այդ նշանակում էր, որ կինը
հակային ընտրեց իր ամուսին: Միւսները վախե-
նալով, որ լաւ ամուսիններին չուտով կընտրեն,
իսկոյն թափվեցան տղամարդիկների վրա և
ամեն մի կին ընտրեց իր ամուսինը: Մտում էր
ստանալ ընտրված ամուսինների համաձայնու-
թիւնը: Բացի հինգից մնացածները համաձայն
էին: Թէպէտ հինգ մերժված հարսների դրու-
թիւնը բաւական վատ էր, բայց չուտով գտնվե-
ցան հինգ ծեր զինուորներ, որոնք խղճալով դը-
րանց վրա, համաձայնվեցին ամուսնանալ զրանց
հետ: Բոլոր տղամարդիկը ներկայացրին գրաւա-
կաններ: Գետոյ այս անցքի մասին վճիռ կա-
յացրին և փաշան յայտնեց կանանցը, որ եթէ
ամուսինները նրանց հետ վատ կը վարվեն,
նոքա կարող են զանգառվել իրան, իսկ եթէ
զրանցից կը բաժանվեն պէտք է 6 տալէր գրա-
ւակները համաձայն պարում են: Միայն մի
գէպը պատահեց, որ ամուսինը իր կնոջից ան-
բաւական էր, բայց հնարագէտ փաշան այդ
բանի առաջն էլ առաւ: Ահա ինչպէս է պատա-
հել այդ անցքը: Վերեւ պատմած անցքից մի
քանի օր յետոյ փաշային ներկայացաւ այն զի-
նուորներից մէկը, որոնք խղճալով մերժված հինգ
կանանց վրա, նրանց կնութիւն էին առել:

—Պարոն, ասում է զինուորը փաշային, յետ
առ իմ կնոջը: Այժմ ես փողոցներում չեմ կա-
րողանում մանգալ: Օրերում ես առայ մի շիւ
ուղղ, ծանօթներս, երբ ինձ փողոցում պատա-
հում էին, ծաղրում էին մի աչքը փակելով:

ներ և նիւթեր առանց մաքս վճարելու: Անց-
քի իւրաքանչիւր կողմ յիսուն վերստ տարա-
ծութեամբ գտնվող հողերի վրա տէրութիւնը
իրաւունք չի ունենայ քառասուն տարվայ ըն-
թացքում որ և է անձին, կամ ընկերութեան
թող տալ շինել նաւթի անցքեր... և այլն:

Այդ բոլոր ահագին իրաւունքները, այդ
մենավաճառութիւնը ստանալուց յետոյ և
քառասուն տարի շարունակ վայելելով պ. պ.
Տփղիզի և Բողիսկոյի ինչով են երաշխաւորում
մեզ, որ նրանք կամայական կերպով չեն բար-
ձրացնի նաւթի և կերօսինի գինը մինչև այն
աստիճան, որ այդ լուսաւորութեան նիւթերը
անմատչելի դառնան սպառողների բազմու-
թեան համար:

Այդ բանը չէ երեւում կոնցէսիայի պրօէկ-
տից....

Նոյնպէս պրօէկտից չէ երեւում արդեօք
պարոնները կը վաճառահանեն արտասահման
իրանց հանած նաւթը ամբողջապէս հում
նիւթի ձեւով, թէ կը պարտաւորվեն հանած
նաւթի կէսը անպատճառ մշակել մեր երկրի
մէջ, որով մի կողմից կերօսինը և նաւթից
ստացվող ուրիշ այրվող նիւթերը կէտանա-
նային, իսկ միւս կողմից տեղական մշակ դասը
կունենար աշխատանք և իր ոյժերի գործա-
դրութիւն, մեծ դիրքով հիմնված նաւթի գոր-
ծարանների մէջ:

Բայց այդ էլ չէ երեւում կոնցէսիայի պրօ-
էկտից:

Մենք դեռ կարճ կերպով ենք քննում պա-
րոնների պրօէկտը, թողնելով մասնագետնե-
րին աւելի հիմնաւոր կերպով ուսումնասի-
րել և քննադատել պ. պ. Տփղիզի և Բողիս-
կոյի առաջարկութիւնը, բայց այդ պրօէկտի
ամբողջութեան ընթերցանութիւնը, որ շատ
ճարպիկ կեպով է կազմված, մեզ վրա այն
տպաւորութիւնն արաւ որ պարոնները շատ
հեշտութեամբ կը կարողանան վաճառահա-

Այժմ այդ տեղը կնոջ հետ ամուսնանալուց յե-
տոյ, երբ ծանօթներս պատահում են, նոքա եր-
կու աչքն էլ փակում են: Այսպիսի ծաղրեր ես
էլ չեմ կարող տանել, ի սէր Ալլահի վեր առ
իմ կնոջը:

Փաշան յայտնեց, որ կինը պէտք է ստանայ 6
տալէր գրաւական, զինուորը չէր համաձայն-
վում: Նա ասում էր, որ այդ տեղը կինը ինքն
չարժէ վեց տալէր, որտեղ մնաց որ այդքան
արժենար նրա հետ անցկացրած մի քանի օր-
վայ ամուսնական կեանքը: Փաշան այս գէպ-
ըսում էլ իրան չը կորցրեց:

—Ախր, ասաց նա զինուորին, դու նեղանում
ես, որ քո ծանօթները քեզ պատահելու ժամա-
նակ ծածկում են իրանց երկու աչքերը:

—Այո, աղա:

—Ուրեմն երբ դու ծանօթներդ պատահե-
ն ինքդ ծածկիր աչքերդ: Այն ժամանակ փողոցը
էլ, կինդ էլ քեզ կը մնան և ծանօթներդ ծաղրն
էլ չես տեսնի:

Այս խորհուրդը այնպիսի լաւ տպաւորութիւն
ունեցաւ զինուորի վրա, որ նա իսկոյն ծածկեց
աչքերը և այդպէս իր կնոջ հետ գնաց տուն:
Այն ժամանակից զինուորը հէնց որ պատահում
է իր ծանօթներին ծածկում է աչքերը:

Հօլանդացիները յայտնի մաքրութիւն սիրող
ժողովուրդ են, մասնաւոր նոքա սիրում են, որ
փողոցները մաքուր պահվեն: Այդ աւարտարու-
թիւնը Հօլանդիայի Բոսի գետի բնակիչները
հասցրել են ծիծաղելի աստիճանին: Ահա ինչպէս
է նկարագրում այդ գիւղը Ալէքսանդր Դիմա
որդին, որ տեսել է այդ գիւղը. 1849 թվին:

